

This eChok volume of
Deuteronomy
Volume 2

לע"נ גבריאל בן לאה ז"ל • נלב"ע י"ד ניסן תשס"ג

is Dedicated in loving memory of
Gabriel (Cabra) Bildirici

*by his wife Nina Bildirici
and his children & grandchildren*

TORAH

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד ו דמילוי ו דשם ב"ן לקנות בו הארת נפש משבת הבאה

טז ומִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמִלֵּאָה וּרְצוֹן שְׁכֵנֵי סִנְיָה
 לָהּ דְשִׁכְנָתָהּ בְּשִׂמְיָא וְעַל מֹשֶׁה
 אֲתַגְּלִי בְּאַסְנָא יְתִין כָּל אֲלִין
 לְרִישָׁא דְיוֹסֵף וּלְגַנְיָא פְּרִישָׁא
 דְאַחוּי: יז רַבָּא דְבְנוּהִי וְיִזְא
 לָהּ וּגְבוּרָן דְאַתְעֵבִידָא לָהּ

טז וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמִלֵּאָה וּרְצוֹן שְׁכֵנֵי סִנְיָה
 תְּבוֹאֲתָהּ לְרִאֵשׁ יוֹסֵף וּלְקַדְקַד נְזִיר אַחֲיוּ:
 יז בְּכוֹר שׁוּרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רִאֵם קַרְנָיו

(16) And with the sweetness of the land and its fullness, and through the contentment of the One Who dwells in the bush. It will come upon Yosef's head, on top of the one who was separated from his brothers. (17) The firstborn of his ox is given glory. His horns are the horns of a *re-eim*: with them, he will

RASHI

רש"י

(16) — *[This expression is] equivalent to שוכן סנה, the One Who dwells in the bush. [Thus, the verse means:] "And may his land be blessed through the favorable acceptance and contentment of the Holy One Blessed is He, Who first revealed Himself to me in a bush (סנה). רצון — means: Contentment and appeasement. Similarly, wherever the word רצון occurs in Scripture [it has this meaning]. It will come — i.e., this blessing will come upon Yosef's head. נזיר אחיו — [refers to the fact that Yosef] was separated from his brothers through his being*

ס(טז) וּרְצוֹן שְׁכֵנֵי סִנְיָה. כִּמּוֹ שׁוֹכֵן סִנְיָה. וְתִהְיֶה אֶרֶצוֹ מְבוֹרָכַת מִרְצוֹנוֹ וְנַחַת רוּחַ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הַנִּגְלָה עָלַי תְּחִלָּה בְּסִנְיָה: רְצוֹן. נַחַת רוּחַ וּפְיוּט, וְכֵן כָּל רְצוֹן שְׁבִמְקָרָא. תְּבוֹאֲתָהּ. בְּרַכָּה זֶה, לְרִאֵשׁ יוֹסֵף: נְזִיר אַחֲיוּ. שֶׁהוֹפֵרֵשׁ מֵאֲחִיו בְּמִכְרָתוֹ: (יז) בְּכוֹר שׁוּרוֹ. יֵשׁ בְּכוֹר שֶׁהוּא לְשׁוֹן גְּדֻלָּה וּמַלְכוּת, שְׁנֵאֲמַר "אֵף אֲנִי בְכוֹר אֲתִנְהוּ" וְכֵן "בְּנֵי בְכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל": בְּכוֹר. מֶלֶךְ הַיּוֹצֵא מִמִּנּוֹ, וְהוּא יְהוֹשֻׁעַ: שׁוּרוֹ. שְׂכֹחוֹ קֶשֶׁה כְּשׁוֹר, לְכַבּוֹשׁ בְּמַה מְלָכִים: הָדָר לוֹ. נִתּוֹן לוֹ, שְׁנֵאֲמַר "וְנִתְּתָה מִהוֹדֶךָ עָלָיו": וְקַרְנֵי רִאֵם קַרְנָיו. שׁוֹר כַּחוֹ קֶשֶׁה, וְאִין קַרְנָיו נְאוֹת, אֲבָל רִאֵם קַרְנָיו נְאוֹת, וְאִין כַּחוֹ קֶשֶׁה. נִתּוֹן לַיהוֹשֻׁעַ, כַּחוֹ

sold. (17) **The firstborn of his ox** — *[Apart from the simple meaning of "firstborn,"] the word בכור can also have the meaning of "greatness" and "majesty," as in the verse (Psalms 89:28), "I will also make him a great man (בכור) [the highest of the kings on earth];" and similarly (Exodus 4:22), "Israel is My son, my firstborn (בכור)" [denoting high status, since Israel is called the "firstborn" of God]. [Thus:] בכור — means here: The king who will descend from Yosef, **His ox** — namely, Yehoshua, whose strength is as mighty as that of an ox, so that he can conquer many kings. הדר לו — *[Literally, "Honor is his," for honor] was imparted upon Yehoshua [when Moshe transferred some of his attribute of majesty to Yehoshua when he became leader], as the verse says (Numbers 27:20), [God said to Moshe:] "Give some of your majesty to him." [Yehoshua]. His horns are the horns of a re-eim — The ox is powerful, but its horns are not beautiful; [on the other hand,] a re-eim has beautiful horns, but is not powerful. [Moshe thus] blessed Yehoshua with the power of an ox, and the beauty of a re-eim's**

מִקְדָּם תִּקְפֹּא וְרוּמָא דִּילָהּ
בְּגִבְרַתָּהּ עֲמִמְיָא יְקִטֵּל כְּחֻדָּא
עַד סִיפֵי אַרְעָא וְאַנּוּן רִבּוּתָא
דְּבֵית אֶפְרַיִם וְאַנּוּן אֶלְפֵיָא
דְּבֵית מְנַשֶּׁה: יח וְלִזְבוּלָן אָמַר
חֲדַי זְבוּלָן בְּמִפְקָד לְאַגְחָא

בָּהֶם עַמִּים יִנְגַח יַחְדּוֹ אֶפְסֵי־אֶרֶץ וְהֵם
רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אֶלְפֵי מְנַשֶּׁה: ס רביעי
יח וְלִזְבוּלָן אָמַר שְׂמַח זְבוּלָן בְּצֵאתְךָ

gore peoples together [throughout all] the ends of the earth — these are the myriads of Efraim, and these are the thousands of Menashe. (18) And of Zevulun

RASHI

horns (Sifrei 33:17). The ends of the earth — [This refers to] the thirty-one kings [whom Yehoshua was to conquer in the Land of Israel]. But is it possible that these kings were all from the Land of Israel? [The answer is, that] there was not one king or ruler who did not acquire for himself a palace and a territory in the Land of Israel [even though he might have belonged to another country altogether]. [And why so?] Because the Land of Israel was considered distinguished to all of them, as it is said [of the Land of Israel] (Jeremiah 3:19), “The finest inheritance of the hosts of nations.” (ibid.) **These are the myriads of Efraim** — i.e., [using the metaphor in the verse of Yehoshua “the ox who is to gore the nations,”] the ones who are

to be gored, are the myriads who were killed by Yehoshua who descended from Efraim [Yosef's son]. **These are the thousands of Menashe** — This refers to the thousands killed in Midian by Gid'on, [who descended from Menashe, Yosef's other son], as the verse says (Judges 8:10), “Zevach and Tzalmuna were in Karkor ...” [and the verse continues to enumerate many thousands of hosts who were there]. (18) **And of Zevulun he said** — These five tribes whom Moshe blessed last, namely, Zevulun, Gad, Dan, Naftali and Asher, have their names repeated [e.g., “And of Zevulun he said: Rejoice, Zevulun ...”], in order to instill them with strength and power, for they were the weakest of all the tribes. And indeed [for this reason,] they were the ones whom Yosef introduced to Pharaoh [when he introduced his family to Pharaoh], as the verse says (Genesis 47:2), “And from some of his brothers, he took five men.” [Yosef took these brothers and not the others,] because they looked weak, so that Pharaoh should not appoint his family as his war officers (Bava Kamma 92a). **Rejoice, Zevulun, when you go out; and Yissakhar, in your tents** — Zevulun and Yissakhar entered into a partnership [with the following agreement]: Zevulun would dwell at the seashore, and would go out in ships, to trade

רש"י

שֶׁל שׁוֹר, וְיוֹפֵי קַרְנֵי רָאִם: אֶפְסֵי אֶרֶץ. שְׁלֹשִׁים
וְאַחַד מְלָכִים, אֶפְשָׁר שְׁכֹלָם מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיוּ,
אֲלָא אֵין לָהּ כָּל מֶלֶךְ וְשִׁלְטוֹן שְׁלֵא קָנָה לוֹ פְּלִטְרִין
וְאַחוּזָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שְׁחֻשׁוּבָה לְכֹלָם הִיא,
שְׁנֵאמַר “נִחְלַת צְבִי צְבָאוֹת גּוֹיִם”: וְהֵם רִבְבוֹת
אֶפְרַיִם. אוֹתָם הִמְנוּגָזִים, הֵם הִרְבּוּבוֹת שְׁהֵרַג
יְהוֹשֻׁעַ, שְׁבָא מֵאֶפְרַיִם: וְהֵם אֶלְפֵי מְנַשֶּׁה. הֵם
הָאֶלְפִים שְׁהֵרַג גְּדֵעוֹן בְּמִדְיָן, שְׁנֵאמַר “זוֹבַח וְצִלְמַנְעַ
בְּקַרְקָר” וְגו': (יח) וְלִזְבוּלָן אָמַר. אֵלוֹ ה' שְׁבֻטִים
שְׁבָרַךְ בְּאַחֲרוֹנָה, זְבוּלוֹן גַּד דָּן וְנַפְתָּלִי וְאַשֶׁר, כָּפַל
שְׁמוֹתֵיהֶם “לְחַזְקָם וְלְהַגְבִּירָם” לְפִי שְׁהָיוּ חֲלָשִׁים
שְׁבָכַל הַשְׁבֻּטִים, הֵם הֵם שְׁהוֹלִיךְ יוֹסֵף לְפָנָי פְּרָעָה,
שְׁנֵאמַר “וּמִקְצֵה אַחִיו לָקַח חֲמֻשָׁה אֲנָשִׁים”, לְפִי
שְׁנֵרְאִים חֲלָשִׁים, וְלֹא יֵשִׁים אוֹתָם לוֹ שָׂרֵי מְלַחְמָתוֹ:
שְׂמַח זְבוּלָן בְּצֵאתְךָ וְיִשְׁשָׁכֶר בְּאַחֲלִיךָ. זְבוּלוֹן
וְיִשְׁשָׁכֶר עָשׂוּ שׁוֹתֶפּוֹת, זְבוּלוֹן לְחוּף יַמִּים יִשְׁבּוּן,

קָרְבָּא עַל בְּעֵלֵי דְבִבְדָךְ
וַיִּשְׁכַּר בְּמִהְכָּךְ לְמַעַבְד זְמִינֵי
מוֹעֲדֵיא בִירוּשָׁלַם: יט שְׁבִטֵיא
דִישְׂרָאֵל לְטוֹר בֵּית מִקְדָּשָׁא
יִתְכַנְשׁוּן תַּמָּן יְכַסּוּן קוּדְשֵׁין לְרַעְוָא אַרִי נְכִסֵּי עַמְמֵיא יִכְלֹן וְסִימָא דְמִשְׁמַרְא בְּחָלָא מִתְגַּלְיָא

וַיִּשְׁכַּר בְּאֵהֶלְיָךְ: יט עַמִּים הֲרִי־יִקְרְאוּ שָׁם
וַיִּזְבְּחוּ זִבְחֵי־צֶדֶק כִּי שֹׁפַע יַמִּים יִינָקוּ

he said: Rejoice, Zevulun, when you go out; and Yissakhar, in your tents. (19) They will call peoples to the mountain; there, they will offer up righteous sacrifices. For they will be nourished by the abundance of the seas, and by the

RASHI

רש"י

and make profit. He would thereby provide food for Yissakhar, who would sit and occupy themselves with the study of Torah. Consequently, Moshe mentioned Zevulun before Yissakhar [even though the latter was the elder of the two], because Yissakhar acquired his Torah only through [the provisions of] Zevulun (Bereishit Rabbah 99:9). **Rejoice, Zevulun, when you go out** — Be successful when you go out to trade.

And Yissakhar — Be successful when you sit in your tents to study the Torah; [also, this includes] to sit [in the Sanhedrin] and to [calculate and] proclaim leap years, and to fix the [day of the] New Moon, as the verse

says (I Chronicles 12:32), "And from the children of Yissakhar, men who knew understanding of the times" [and then the verse continues,] "their heads numbered two hundred" — [the term "heads"] refers to the heads of the Sanhedrin, who were the ones that occupied themselves with determining leap years and New Moons (Bereishit Rabbah 72:5), and in accordance with whose determination of seasons and leap years [Israel conducted themselves]. (19) **Peoples** — of the tribes of Israel. **They will call [peoples] to the Mountain** — i.e., [people from the tribes of Israel] will assemble at Mount Moriah [on the Foot Festivals]. Every assembly took place through a "calling" [i.e., a summoning of the people. This is why the verse speaks of the assembly of the people in terms of "They will call"]. And there [at Mount Moriah, in the Holy Temple], the people will offer up righteous sacrifices on the Foot Festivals. **For they will be nourished by the abundance of the seas** — i.e., Yissakhar and Zevulun [will be nourished], and thereby, they will have spare time for studying the Torah. **חול** — means: Things that are covered up and hidden by the sand — the tarit [or "torino," a kind of fish], the chilazon [from which a sky-blue dye was obtained], and "white glass," all of which come from the sea or the sand. These things were located in the territory of Yissakhar

וַיִּזְכַּק לְפָרְקַמְטֵיא בְּסִפִּינֹת וּמִשְׁתַּבֵּר, וְנוֹתָן לְחוּף פִּי
שֶׁל יִשְׁשַׁכָּר, וְהֵם יוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בְּתוֹרָה. לְפִיכָךְ
הַקְדִּים וְבוֹלוּן לַיִּשְׁשַׁכָּר, שֶׁתּוֹרָתוֹ שֶׁל יִשְׁשַׁכָּר עַל יְדֵי
זְבוּלוֹן הָיְתָה: שְׂמֵחַ זְבוּלוֹן בְּצִאֲתָךְ הַצֶּלַח בְּצִאֲתָךְ
לְסַחֲוֹרָה: וַיִּשְׁשַׁכָּר. הַצֶּלַח בִּישִׁיבַת אֵהֶלְיָךְ לְתוֹרָה,
לִישֵׁב וּלְעֵבֵר שָׁנִים, וְלִקְבוֹעַ חֲדָשִׁים כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר
"וּמִבְנֵי יִשְׁשַׁכָּר יוֹדְעֵי בִּנְיָה לְעֵתִים רִאשִׁיָּהֶם
מֵאֲתִים", רִאשֵׁי סְנֵהֲדֵרִין הָיוּ עוֹסְקִים בְּכָךְ, וְעַל פִּי
קְבִיעַת עֲתִיָּהֶם וְעִבּוּרֵיהֶם: (יט) עַמִּים. שֶׁל שְׁבִטֵי
יִשְׂרָאֵל: הֵרִי יִקְרְאוּ. הֵרִי הַמּוֹרִיָּה יֵאָסֵפוּ. כָּל אֲסֵפָה,
עַל יְדֵי קְרִיאָהּ הִיא. וְשֶׁם יִזְבְּחוּ בְּרִגְלִים זִבְחֵי צֶדֶק;
כִּי שֹׁפַע יַמִּים יִינָקוּ. יִשְׁשַׁכָּר וְזְבוּלוֹן, וַיְהִי לָהֶם
פְּנָאי לְעֵסוֹק בְּתוֹרָה: וּשְׁפָנֵי טְמוּנֵי חוֹל. כְּסוּנֵי טְמוּנֵי
חוֹל, טְרִית, וְחִלְזוֹן, וְזִכּוּכִית לְבָנָה, הַיּוֹצְאִים מִן הַיָּם

לְהוֹן: כּ וּלְגַד אָמַר בְּרוּךְ אֲפַתִּי
לְגַד כְּלִיתָא שְׂרִי וַיִּקְטוּל
שְׁלִטוּנִין עִם מְלַכִּין:

וּשְׁפָנֵי טְמוּנֵי חוֹל: ס כּ וּלְגַד אָמַר בְּרוּךְ
מְרַחֵב גַּד כְּלָבִיא שָׁכֵן וְטָרַף זְרוּעַ אֶף-

treasures hidden in the sand. (20) And of Gad he said: Blessed is He Who grants expanse to Gad; he dwells like a lion, tearing the arm [of his prey, together]

RASHI

and Zevulun, as is taught in Tractate Megillah (6a): The verse says (Judges 5:18), “Zevulun is a people who shamed his soul to death.” [And why?] Because [as that verse continues], “Naftali is on the high places of the field,” i.e., Zevulun complained [to God] about his territory, saying, “To my brothers, You have given fields and vineyards [... while to me, You have given seas and rivers]!” [In reply, God told Zevulun that the other brothers will seek him out because of the hidden treasures contained within the seas and the sands.] ושפני — [This word denotes] a covering, as the verse says (I Kings 6:9), “And he covered (ויספן) the house;” and (I Kings 7:3), “וספן בארו, which the Targum translates as: “And it was covered by cedar.” Another explanation of הר יקראו: Through Zevulun’s trading, merchants of the world’s nations will come to his land. Now

Zevulun is located at the border, so these merchants will say, “Since we have taken so much trouble to reach here, let us go to Jerusalem and see what the God of this people is like and what He does!” And when they see all of Israel serving one God and eating one kind of food [i.e., only that which is permissible to them, they will be astonished], because as far as the nations are concerned, the deity of one is not like the deity of another, and the food of one is not like the food of another [whereas the entire people of Israel serves one God and eats one food]. So they will say, “There is no nation as worthy as this one!” Consequently, they will convert to Judaism there, as our verse says, “there, they will offer up righteous sacrifices” [and all of this will be due to Zevulun’s trading] (Sifrei 33:19). **For they will be nourished by the abundance of the seas** — Zevulun and Yissakhar [will be nourished], that is to say, the sea will be a source of abundant wealth for them. (20) **Blessed is He Who grants expanse to Gad** — This teaches us that Gad’s territory extended far eastward (Sifrei 33:20). **He dwells like a lion** — Because Zevulun was near the border, he is therefore compared to lions, for

רש"י

ומן החול. ובחלקו של יששכר וזבולון היה, כמו שכתוב במסכת מגילה. “זבולון עם חרף נפשו למות” משום דנפתלי על מרומי שדה, והיה מתרעם וזבולון על חלקו, לאחי נתת שדות וברמים וכו': ושפני. לשון כסוי, כמו שנאמר “ויספן את הבית”, “וספן בארו”, ותרגומו ומטלל בכיורי (ס"א בכסוי) ארזא. דבר אחר “עמים הר יקראו” על ידי פרקמטיא של זבולון, תגרי עבו"ם באים אל ארצו, והוא עומד על הספר, והם אומרים, הואיל ונצטערנו עד כאן נלך עד ירושלים, ונראה מה יראתה של אומה זו ומה מעשיה, והם רואים כל ישראל עובדים לאלוה אהר, ואוכלים מאכל אהר. לפי שהעבו"ם, אלוהו של זה לא באלוהו של זה, ומאכלו של זה לא במאכלו של זה. והם אומרים אין לה אומה כשרה כזו ומתגירין שם, שנאמר “שם יזבחו וזבחי צדק”: כי שפע ימים יינקו. זבולון ויששכר, הים נותן להם ממוון בשפע: (כ) ברוך מרחיב גד. מלמד, שהיה תחומו של גד מרחיב והולך כלפי מזרח: כלביא שכן. לפי שהיה

כא וְאַתְּקַבֵּל בְּקַדְמֹתָא דִּילֵהּ
 אַרְי תַּמָּן בְּאַחְסַנְתָּהּ מִלְּשָׁה
 סִפְרָא רַבָּא דִּישְׂרָאֵל קַבִּיר
 וְהוּא נִפְק וְעַל בְּרִישׁ עֲמָא זְכוּן
 קְדָם ? עֲבַד וְדִינְהֵי עִם
 יִשְׂרָאֵל:

קְדָקֵד: כֵּא וַיֵּרָא רֵאשִׁית לּוֹ כִּי־שָׁם חֲלָקֵת
 מִחֲתָק סִפּוֹן וַיֵּתֵא רֵאשִׁי עִם צְדָקֵת יְדוּהַ
 עֲשָׂה וּמִשְׁפָּטֵיו עִם־יִשְׂרָאֵל: ם

with the head. (21) He saw the first portion for himself, because there, is the hidden portion for the lawgiver. And he came at the head of the people; he did that which is righteous for the Lord, and what is lawful with Israel.

RASHI

all those who are located near the border must be powerful [like lions, in order to protect themselves against hostile attacks]. (ibid.) — Anyone slain by the Gadites could be readily identified: they used to cut off the head together with the arm in one blow (Targum Yonatan Ben Uziel).

(21) He saw the first portion for himself — i.e., he saw fit to take for himself territory in the land of Sichon and Og, whose land was the first (ראשית) to be conquered in the Land of Israel. **Because there, is the hidden portion [for the lawgiver]** — For Gad knew [through Divine transmission,] that within his territory would be contained a portion of the field designated for the burial

of “the lawgiver,” namely Moshe (Sotah 13b). ספון — means: That portion [of the field, where Moshe was buried,] was hidden (ספן) and concealed from every creature, as the verse says (Deuteronomy 34:6), “And no man knows his burial place.” **And he came** — i.e., Gad came. **At the head of the people** — The Gadites marched before the armed men of Israel, at the conquest of the Land of Israel, because the Gadites were powerful, and so the verse says [of them] (Deuteronomy 3:18), “Pass over, armed, before your brothers.” **He did that which is righteous for the Lord** — because the Gadites proved their words to be true, keeping their promise to cross the Jordan [and remain there to help their brothers] until Israel had conquered and divided [the Land among the tribes]. Another explanation of the verse: **And he came** — And Moshe came. [Similarly, the phrases in the verse:] “At the head of the people,” and “He did that which is righteous for the Lord,” also refer to Moshe. [Consequently, according to this explanation, the end of the verse may be understood more literally, to mean: “And he [Moshe] did that which is righteous for the Lord, and what is lawful with Israel.”]

(Sifrei 33:21).

רש"י

סמוך לספר, לפיכך נמשל באריות, שכל הסמוכים לספר צריכים להיות גבורים: וטרף זרוע אף קדקד. הרוגייהם היו נפרין, חותכים הראש עם הזרוע במקב אחת: (כא) וירא ראשית לו. ראה לטול לו חלק בארץ סחון ועוג, שהיא ראשית כבוש הארץ: כי שם חלקת. כי ידע אשר שם בנחלתו חלקת שדה קבורת מחוקק, והוא משה: ספון. אותה חלקה ספונה וטמונה מכל בריה, שנאמר “ולא ידע איש את קברתו”: ויתא. גדי ראשי עם. הם היו הולכים לפני החלוץ בכבוש הארץ, לפי שהיו גבורים, וכן הכתוב אומר “חלוצים תעברו לפני אחיכם” וגו': צדקת ה' עשה. שהאמינו דבריהם, ושמרו הבטחתם לעבור את הירדן עד שבבשו וחלקו. דבר אחר, “ויתא” משה ראשי עם, צדקת ה' עשה, על משה אמור:

PROPHETS Joshua 1

נביאים יהושע פרק א

א וַיְהִי בְּתֵּרַם מֹשֶׁה עֶבְדָּא דִּי וְאָמַר יי ליהושע בר נון מְשֻׁמְשׁוּנָה דְּמֹשֶׁה לְמִימְרֵי: ב מֹשֶׁה עֶבְדִּי מִיֵּת וְכַעֲזָן קוּם עֲבַר יַת יַרְדֵּנָא דְּהַיָּן אֲתָּ וְכָל עֲמָא דְּהָא לְאַרְעָא דְּאַנָּא יְהִיב לְהוּן לְבַנֵּי יִשְׂרָאֵל: ג כָּל אֲתָרָא דְּתַדְרֹךְ פְּרַסְתָּ רִגְלִיכוֹן בֵּיהּ לְכוֹן יִהְיֶהֱיָה כְּמָא דְּמַלְלִית עִם מֹשֶׁה: ד מִמְדַּבְּרָא וּלְבַנְוֹנָא דְּהַיָּן וְעַד נְהָרָא רַבָּא נְהָרָא דְּפָרַת כָּל אֲרַע חֲתָאֵי וְעַד יַמָּא רַבָּא מְעַלְגֵי שְׁמֵשָׁא יְהִי תַחֲוּמְכוֹן: ה לָא יִתְעַתֵּד אַנְשׁ קְדָמְךָ כָּל יוֹמֵי חַיֶּיךָ כְּמָא דְּהָוָא תַּקִּיף וְאַלְם אַרִי אֲתָ תַחֲסִין יַת

צו א ויהי אחרי מות משה עבד יְדוּהָ וַיֹּאמֶר יְדוּהָ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון מִשְׁרַת מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב מֹשֶׁה עֶבְדִּי מָת וְעַתָּה קוּם עֲבַר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אִתָּה וְכָל־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנֹכִי נָתַן לָהֶם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ג כָּל־מְקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם נָתַתִּיו כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־מֹשֶׁה: ד מִהַמְדַּבֵּר וְהַלְבַּנּוֹן הַזֶּה וְעַד־הַנְּהַר הַגָּדוֹל נְהַר־פָּרַת כָּל אֲרֶץ הַחֲתִיִּים וְעַד־הַיָּם הַגָּדוֹל מִבּוֹא הַשֶּׁמֶשׁ יְהִיָּה גְבוּלְכֶם: ה לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ לְפָנֶיךָ כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ כְּאֲשֶׁר הִיִּיתִי עִם־מֹשֶׁה אֲהִיָּה עִמָּךָ לֹא אֲרַפֶּךָ וְלֹא אֶעֱזֹבְךָ: ו חֲזַק וְאַמֵץ כִּי אִתָּה תִנְחִיל אֶת־הָעָם הַזֶּה מִיַּמֵּי בְּסַעֲדִיהָ דְּמֹשֶׁה בֶּן אֲהוּי עִמָּךָ לֹא אֲשַׁבְּקֶינְךָ וְלֹא אֲרַחֲקֶינְךָ: ו

(1) And it was after the death of Moshe, the servant of the Lord, that the Lord spoke to Yehoshua the son of Nun, Moshe's attendant, saying: (2) “Moshe My servant is dead; now therefore arise, go over this Jordan, you and all this people, to the land which I give to them, to the Children of Israel. (3) Every place that the sole of your foot shall tread upon, to you have I given it, as I spoke to Moshe. (4) From the wilderness, and this Lebanon, to the great river, the Euphrates River, all the land of the Chittites, and to the Great Sea toward the setting of the sun, shall be your border. (5) [Therefore] no man shall be able to stand before you all the days of your life; as I was with Moshe, so will I be with you; I will not fail you, nor forsake you. (6) Be strong and courageous, for you shall cause

RASHI

רש"י

(1) **And it was after the death of Moshe** — *This is connected to the section of the Torah which concludes with the death of Moshe, and this is a connection with [i.e., is a logical continuation of] it.* (2) **Moshe My servant is dead** — *And if he were alive, it is him whom I would desire.* (3) **Every place that the sole of your foot shall tread upon** — *even outside the land [Eretz Yisrael]; when*

(א) ויהי אחרי מות משה. מחבר על סדר התורה המסיימת בפטירת משה וזה מחבר לה: (ב) משה עבדי מת. ואלו היה קים בו הייתי חפץ: (ג) כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם. אף חוצה לארץ משתכבשו את הארץ כל מה שתכבשו חוצה לארץ יהיה קדש ויהיה שלכם: (ד) מהמדבר והלבנון הזה. הוא מדבר קדש מדבר צין: ועד הנהר הגדול נהר־פרת. זו רחבה מן הדרום לצפון: ועד־הים

you have conquered the land, everything you conquer outside the land [also] will be holy and will be yours. (4) **From the wilderness, and this Lebanon** — *This is the wilderness of Kadesh, the wilderness of Zin. To the great river, the Euphrates River* — *This is its width, from the south to the north; And to the Great Sea toward the setting*

צִמָּא הַדִּין ית אַרְעָא דְקִימִית
 לְאַבְהֵתְכוֹן לְמִתָּן לְהוֹן:
 אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבוֹתֶם לָתֵת לָהֶם:

this people to inherit the land which I swore to their fathers to give to them.”

RASHI

of the sun — *lengthwise, from the east to the west.* (6) **Be strong and courageous** — *Regarding proper conduct [of leadership], as it is stated “For you shall cause to inherit ... the land.”*

רש"י
 הַגְּדוֹל מִבּוֹא הַשֶּׁמֶשׁ. לְאַרְבֵּה מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב:
 (ו) חֲזָק וְאַמִּץ. בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ כְּמִהָ שְׁהוּא אֹמֵר כִּי אֶתָּה
 תִּנְחִיל אֶת הָאָרֶץ:

WRITINGS Psalms 97-98

כתובים תהלים פרק צז-צח

ח שִׁמְעַת וַחֲדַת כְּנִשְׂמָא דְצִיּוֹן
 וְדָצִין בְּנִתָּא דְבֵית יְהוּדָה מִן
 בְּגִלְל דְּנִינִךְ יי: ט אַרוֹם אֶת
 הוּא יי עֲלָאָה עַל כָּל יִתְבִּי
 אַרְעָא לְחֲדָא אֲתַעֲלִית עַל כָּל
 דְּחֲלִיא: י רַחֲמִימָא דִּי סְנוּ בִישׁ
 מְטוּל דְּקִירִים גְּטִיר גְּפִשְׁת
 חֲסִידוּי מִן אִידִיהוֹן דְּרִשְׁיַעִי
 יִפְצִי אַנּוּן: יא נְהוּר דְּנַח
 וּמְטִמֵּר לְצַדִּיקָא וְלִתְרִיַצִּי
 לְבָא חֲדוּא: יב חֲדוּן צַדִּיקָא
 בְּמִימְרָא דִּי וְאוּדוּן לְדַכְרָן שׁוּם קוּדְשִׁיה: א תוֹשֵׁבֶתָּה נְבוּאָה שְׁבַחוּ קְדָם יי שְׁבַח חֲדַת אַרוֹם פְּרִישָׁן
 עֲבַד פְּרִיקַת לִיָּה יְמִינִיהָ וְאַדְרַע שְׂכִינַת קוּדְשִׁיהָ:

צז ח שִׁמְעָה וַתִּשְׂמַח | צִיּוֹן וַתִּגְלַנָּה בְּנוֹת יְהוּדָה
 לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ יְדוּהָ: ט כִּי־אֵתָּה יְדוּהָ עֲלִיוֹן עַל־
 כָּל־הָאָרֶץ מֵאֵד נְעֻלִית עַל־כָּל־אֱלֹהִים: י אֲהַבִּי
 יְדוּהָ שְׁנָאוּ רַע שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידוּי מִיַּד רָשָׁעִים
 יִצְיִלֵם: יא אֹרֶךְ זֶרַע לְצַדִּיק וְלִישְׂרֵי־לֵב שִׂמְחָה:
 יב שִׂמְחוּ צַדִּיקִים בִּידוּהָ וְהוֹדוּ לְזִכְרֵ קְדָשׁוֹ:
 צח א מְזֻמֹּר שִׁירוֹ לִידוּהָ | שִׁיר חֲדָשׁ כִּי־נִפְלְאוֹת
 עָשָׂה הוֹשִׁיעָה־לוֹ יְמִינוֹ וְזֶרַע קְדָשׁוֹ:
 בְּמִימְרָא דִּי וְאוּדוּן לְדַכְרָן שׁוּם קוּדְשִׁיה: א תוֹשֵׁבֶתָּה נְבוּאָה שְׁבַחוּ קְדָם יי שְׁבַח חֲדַת אַרוֹם פְּרִישָׁן
 עֲבַד פְּרִיקַת לִיָּה יְמִינִיהָ וְאַדְרַע שְׂכִינַת קוּדְשִׁיהָ:

97. (8) Zion heard and was glad, and the daughters of Yehudah rejoiced, because of Your judgments, O Lord. (9) For You, Lord, are most high above all the earth; You are exalted far above all gods. (10) O you that love the Lord, [and] despise evil; He preserves the souls of His pious ones, He delivers them out of the hand of the wicked. (11) Light is sown for the righteous, and gladness for the upright of heart. (12) Delight in the Lord, you righteous ones, and give thanks at the remembrance of His Holiness. 98. (1) A psalm. Sing to the Lord a new song, for He has done wondrous things; His right hand, and His holy arm, have wrought the salvation for Him.

RASHI

97. (8) **Your judgments** — *Your vengeance.*
 (11) **Light is sown for the righteous** — *Actual sowing is prepared to grow for them.*
 98. (1) **Sing to the Lord** — *All these refer to the future.*

רש"י
 (ח) מִשְׁפָּטֶיךָ. נִקְמַתְךָ: (יא) אֹרֶךְ זֶרַע לְצַדִּיק. זְרִיעָה
 מִמֶּשׁ מוֹכֵנַת לְצִמּוּחַ לָהֶם: (א) שִׁירוֹ לָהּ. כָּל אֱלֹהָ
 לְעֵתִיד:

משנה עדיות פרק ב

Mishnah Eiduyot, chapter 2

(1) Rabbi Chanina, the *segan* of the priests [deputy High Priest], testified concerning four things: Through out all their days, the priests never refrained from burning flesh which had been defiled by an “offspring” of defilement [secondary defilement] with flesh which had been defiled by an *av hatumah* [primary defilement], although [when they would touch each other] they [thereby] increased its uncleanness with a [higher degree of]

uncleanness. Rabbi Akiva added, Through out all their days, the priests never refrained from lighting oil [of *terumah*] which had been rendered unfit by a *tevul yom* [i.e., the least degree of uncleanness] in a [metal] lamp defiled by one who had been defiled by a corpse [the highest level of uncleanness; a metal vessel is unique in that it acquires the same level of uncleanness as that of the object or person that defiled it], although they [thereby] increased its uncleanness with a [higher degree of] uncleanness. (2) Rabbi Chanina, the *segan* of the priests, said, All my days I never saw a hide [of a sacrifice which was found, after flaying, to be unfit for the altar] taken out to the place of burning [where all unfit sacrifices were destroyed, since the fact that it was a *treifah* was not noticeable, until after the flaying]. Rabbi Akiva said, From his words we learned that if a person flays the hide of a firstborn animal and it is found to be *treifah* [after being flayed, even

רבנו עובדיה מברטנורא

א רבי חנינא סגן הכהנים העיד. מלשרוף את הבשר שנטמא בולד הטומאה. בולד של ולד דקאמר הבשר שהוא שלישי שנטמא בולד של ולד כלומר שנגע בשני ונעשה הוא שלישי. לא נמנעו מלשרפו עם הבשר שנטמא באב הטומאה שהוא ראשון לטומאה. וכשנגע זה הבשר שהיה מתחלה שלישי בבשר שנטמא באב הטומאה חוזר להיות שני שהרי נגע בראשון ונעשה שני. ונמצא שהוסיפו לו טומאה על טומאתו. דמעיקרא שלישי. והשתא שני. ואף על פי כן לא נמנעו מלשרפו עם חמור ממנה דהואיל ואף זה הקל לשריפה עומד לא חשו אם מטמאים אותו יותר ממנה שהיה. ואף על פי שאין אוכל מטמא אוכל מן התורה שנאמר בטומאת אוכלים טמא הוא. הוא טמא. ואין מטמא אוכל ביוצא בו. מ”מ רבנן גזרו שיהיה אוכל מטמא אוכל: **השמן.** של תרומה שנפסל בטבול יום הוא שלישי לטומאה. דטבול יום הוא פוסל את התרומה מן התורה. ועושה אותו שלישי: **בנר שנטמא בטמא מת.** האי נר של מתכת הוא ולא של חרס. דכל כלי חוץ מכלי חרס שנגעו בטומאת מת נעשו כמותה. אם אב אב. ואם ראשון ראשון. דכתיב (במדבר יט) בחלל חרב. ודרשינן חרב הרי הוא כחלל. שהחרב שנגע במת. נעשה אבי אבות כמת עצמו. וכשנגע בטמא מת שהוא אב. נעשה גם כן החרב אב וכל שאר כלים כחרב לדין זה. חוץ מכלי חרס. נמצא הנר של מתכת שנגע בטמא מת נעשה אב הטומאה והשתא הוסיף ר”ע על דברי ר’ חנינא סגן הכהנים. שהרי רבי חנינא לא התיר אלא להחזיר השלישי. שני. ור”ע התיר להחזיר השלישי. ראשון. שהשמן שנפסל בטבול יום שהוא שלישי. כשמדליקין אותו בנר שנטמא בטמא מת. שהנר עצמו נעשה אב. כמו שאמרנו. נמצא שחזר השלישי להיות ראשון. ואף על פי כן לא נמנעו. דהואיל ויש שם טומאה עליו לא חיישינן ליה. ומותר להוסיף בידים: **ב לא ראיתי עור יוצא לבית השרפה.** לאחר שהופשט אם נמצאת טרפה אף על פי שפסול זה היה בו קודם הפשט. הואיל ולא ניכר אלא לאחר הפשט: **שהמפשיט את**

if slaughtered outside the Temple, because of a defect, it is still treated as if it were prepared for the altar in that] the priests may enjoy the use of the hide [if, however, it was discovered to be *treifah* before skinning, or it died before slaughter, it must be burned]. But the Sages say, saying “We never saw,” is not a proof [perhaps such a case did not occur in his time, or it may have occurred, but he failed to notice it], rather [such a hide] must be taken out to

the place of burning [since it was unfit for consumption from the outset]. (3) He also testified regarding a small village in the vicinity of Jerusalem in which there was an old man who used to lend to all the villagers and write out [the bond] in his own handwriting and the others signed it [as witnesses], and when the fact was brought before the Sages, they permitted this [even though the bond was written by the creditor, who was an interested party]. Hence, incidentally, you learn that a wife may write her own bill of divorce [and have witnesses sign it], and the husband may write his own receipt [and have witnesses sign it for the payment of the marriage settlement]; for the legality of a document depends only on those who sign it. And [he testified] concerning a needle [which had been defiled by a corpse] which was found in the flesh [of a sacrifice, in the Temple Courtyard which was regarded as public domain], that the knife and the hands [which had been employed on the flesh] are clean [because it is doubtful whether they touched the needle, and a doubtful defilement arising in a public domain is considered to be clean], but the flesh itself is unclean [because it certainly touched the needle], and if it was found in the excrement, all are

בבכור ונמצא טרפה

הבכור ונמצא טרפה. הא קמ"ל ר"ע דאפילו בכור בעל מום הנשחט במדינה על מומו ולא התירו הכתוב אלא באכילה. כדכתיב (דברים טו) בשערין תאכלנו. אבל אם מת עורו אסור וטעון קבורה. ואשמועינן ר"ע דהיבא דלא הוכר טרפתו עד לאחר הפשט. הותרו שחיטתו והפשטו לעורו כאילו נזרק דמו במקדש: **יאותו הכהנים בעורו**. ואינו נשרף: **אין לא ראינו ראינה**. שמא לא אירע בימיו שימצא טרפה לאחר הפשט ואם אירע ושרפוהו. הוא לא ראה: **אלא יצא לבית השריפה**. הואיל וקודם הפשט בא. והלכה כר"ע בבכור בעל מום כשהתירו מומחה. אבל לא התירו מומחה. לא. והלכה כחכמים בבכור דבשר בקבורה. ועור בשרפה: **ג וכותב בכתב ידו**. שטר חוב על הלוח: **ואחרים חותמים**. עדים כשרים היו חותמים על השטר: **והתירו**. ואף על פי שכותב השטר. הוא המלוה. ונוגע בעדותו: **שהאשה כותבת את גיטה**. ועדים כשרים חותמים בו: **את שוברו**. שטר מחילה שמחלה לו אשתו על כתובתה: **שאינ קיום הגט אלא בחותמיו**. העדים החתומים על הגט הם עיקר סבת קיום הגט הלכך כשהעדים כשרים חתומים בו כשר אף על פי שהוא כתב יד האשה: **ועל מחט**. שידוע בה שנטמאת במת. ונמצאת בבשר הקדש כשחתכו אותו בעזרה וספק אם נגע בה הסכין והאדם אם לאו. הסכין והאדם טהורין דספק טומאה ברשות הרבים היא שהעזרה דין רשות הרבים יש לה לנעין טומאה. וספק טומאה ברשות הרבים ספקו טהור והבשר טמא דודאי נגעה בו טומאה. ומתני' איירי בבהמת קדשים שהעבירה בנזר סמוך לשחיטתה ועדיין משקה טופח עליה שהוכשר הבשר לקבל טומאה באותן המים דאי לאו הכי לא היה הבשר טמא ואף על פי שרוחצים אותם בבית המטבחים בעזרה דכל משקה בית מטבחים דכן. ואין מכשירין את הבשר לקבל טומאה ואי קשיא היאך הבשר טמא והידיים טהורות. והלא אוכלין טמאין מטמאין את הידיים מדרבנן. הא לא קשיא מידי דק"ל אין טומאת ידיים במקדש שכשגזרו על טומאת ידיים לא גזרו בה במקדש:

clean [because it is assumed that the flesh also did not touch the needle]. (4) Rabbi Yishmael stated three things before the Sages in the vineyard at Yavneh. Concerning an egg which was beaten and placed on vegetables of *terumah*, that it acts as a medium [so that if a *tevil yom* comes in contact with the egg, the vegetables become unfit, even though an egg cannot be set aside as *terumah*, and a *tevil yom* cannot defile non-consecrated food], but if it was in the form of a helmet [inflated with air inside, so that the air intervenes between the egg at the area of contact and the vegetables], it does not act as a medium. And concerning an ear of grain in the harvesting [which had been forgotten], the top of which reached the standing grain: that if it can be reaped together with the standing corn, then it belongs to the owner, and if not, it belongs to the poor [see Deuteronomy 24:19]. And concerning a small [fenced in] garden surrounded by [hanging] espalier vines, that if it has space for the grape-gatherer and his basket on one side [a space of two *amot*], and space for the grape-gatherer and his basket on the other side [i.e., a minimum area for the entire garden of four *amot* square], it may be sown with seed [but must be planted a minimum of *six tefachim* from the vine]; but if not, it may not be sown with seed [because the prohibition of *kilayim* in Deuteronomy 22:9 applies to it]. (5) They stated three things before Rabbi Yishmael, and he neither prohibited nor permitted them; but Rabbi Yehoshua ben Matya explained them [in which cases they are prohibited, and in which they are permitted]. If a person cuts an abscess on the Sabbath, he is liable if this was performed in order to make a [permanent] opening to it, but exempt, if it was to draw out the pus [the cutting of the opening is then a labor performed not for its own sake, and is, therefore, permitted]; and concerning a

הכל טהור: ד שלשה דברים אמר רבי ישמעאל לפני חכמים בכרם ביבנה. על ביצה טרופה שהיא נתונה על גבי ירק של תרומה, שהיא חבור. ואם היתה כמין כובד, אינה חבור. ועל שבלת שבקציר וראשה מגיע לקמה, אם נקצרה עם הקמה, הרי היא של עניים. ועל גנה קטנה שהיא מקפת ערים, אם יש בה כמלא בוצר וסלו מכאן ומלא בוצר וסלו מכאן, תזרע. ואם לאו, לא תזרע: ה שלשה דברים אמרו לפני רבי ישמעאל, ולא אמר בהם לא אסור והתר, ופרשן רבי יהושע בן מתאי. המפיס מרסא בשבת, אם לעשות לה פה, חיב, ואם להוציא ממנה לחה, פטור. ועל הצד

רבנו עובדיה מברטנורא

ד בכרם. שהיו יושבין שורות שורות של חכמים בכרם זו הנטוע שורות שורות של גפנים: **על ביצה הטרופה.** בקערה שנתערבה החלבון והחלמון יחד ונתונה ע"ג הירק. ונגע טבול יום בביצה אף על פי שהוא חולין דאין שייך תרומה בביצה וטבול יום אינו פוסל בחולין אפ"ה הוי חבור ונפסל הירק כאלו נגע בו: **אם היה כמין כובע.** שנתנפחה הביצה ונעשית כמין כובע על הירק וחלולה תחתיה: **שבולת שבקציר.** שייך בקצירתו שבולת אחת שלא קצר. וראש אותה שבולת מגיע לקמה: **אם נקצרה.** אם אותה שבולת נקצרת עם הקמה הרי היא של בעל הבית. שהקמה מצילתה דלא קרינן בה לא תשוב לקחתו: **ואם לאו.** הרי זו שכחה. והוא לעניים: **ערים.** חמש גפנים הנטועות ומודלות ושוככות על גבי כלונסות או על גבי גדר קוריות ערים לשון על ערש יצועי: **אם יש בו כמלא בוצר וסלו.** אם הגנה גדולה כשעור שיעמוד בה בוצר הענבים עם סלו שמכניס הענבים לתוכו כשהוא מלקט הענבים מכל צדדי העריס: **תזרע.** הגנה. והוא שירחיק הזרע מן הגפנים כדי עבודת הכרם שהם ו' טפחים לכל רוח זורע השאר: **ואם לאו.** שאין הגנה גדולה כל כך: **לא תזרע.** ואף על פי שמרחיק כדי עבודת הכרם מפני שהזרע נראה עם הכרם כאילו הם כלאים: **ה ופרשן רבי יהושע.** אימתי חיב. ואימתי פטור: **אם לעשות לה פה חיב.** משום בונה: **ואם להוציא ממנו לחה פטור.** דמלאכה שא"צ לגופה היא שהפתח היא המלאכה. וזו א"צ להיות לה פתח מעכשיו ואין כאן אלא איסורא

person who hunts a snake on the Sabbath: that if he was thus occupied so that it would not bite him, he is exempt [because the catching is not the real purpose of the labor], but [if he did this] so that he might use it as a remedy [it was believed to cure a certain skin disease], he is liable; and concerning *ironiat* cooking pots [these were earthenware that were initially made circular like a ball, then heated in an oven, and then sliced in half, so as to have two vessels], that they do not contract uncleanness when under the same roof-space as a corpse

[before splitting them, since there is no opening to them, there is no inner air to serve as the viaduct for the defilement], but become unclean if they are carried by a *zav* [a person who had an issue]. Rabbi Elazar the son of Zadok says: also if they are carried by one who has an issue they remain clean, because they are not completely finished [and therefore, are not considered utensils]. (6) Rabbi Yishmael stated three things, and Rabbi Akiva disagreed with him: If garlic, unripe grapes, or green ears of grain were being crushed [on Friday, by placing heavy stones on them] while it is yet day, Rabbi Yishmael says, They may finish [the crushing process] after it grows dark [i.e., he may leave the stones there, and use the juice which flows from them on the Sabbath]. But Rabbi Akiva says, They may not finish. (7) They stated three things before Rabbi Akiva; two, in the name of Rabbi Eliezer and one, in the name of Rabbi Yehoshua. Two, in the name of Rabbi Eliezer: A woman may go forth [on the Sabbath, adorned] with a “city of gold” [a gold ornament with a representation of the city of Jerusalem]; and those who fly pigeons are unfit to give testimony [since these birds are used for wagering purposes; or, because they are used

נחש בשבת, אם מתעסק שלא ישכנו, פטור. ואם לרפואה, חיב. ועל לפסין אירוניות, שהם טהורות באהל המת וטמאות במשא הזב. רבי אלעזר בן צדוק אומר, אף במשא הזב, טהורות, מפני שלא נגמרה מלאכתן: ו שלשה דברים אמר רבי ישמעאל ולא הודה לו רבי עקיבא. השום והבסר והמלילות שרסקן מבעוד יום, שרבי ישמעאל אומר יגמור משתחשף ורבי עקיבא אומר לא יגמור: ז שלשה דברים אמרו לפני רבי עקיבא, שנים משום רבי אליעזר ואחד משום רבי יהושע. שנים משום רבי אליעזר, יוצאת אשה בעיר של זהב, ומפריחי יונים פסולים לעדות.

רבנו עובדיה מברטנורא

דרבנן ומשום צערא לא גזור. והוי פטור ומותר: אם מתעסק שלא ישכנו פטור. דא”צ לגופו של דבר הניצוד. ואם היה יודע שיעמוד ולא ישכנו. לא היה צד. ובהאי נמי לא גזור רבנן. והוי פטור ומותר: לפסין אירוניות. כלי חרס סתומים עשוין כמין כדור חלול מבפנים. ולאחר שמלבנים אותן בכבשן. חותכים אותו באמצע והוא נעשה שני כלים: טהורות באוהל המת. כל זמן של אחתכוהו. דכלי חרס אין מקבל טומאה מגבו אלא מאוירו. כדכתיב (במדבר יט) וכל כלי פתוח. דרך פתחו מיטמא ואינו מיטמא מגבו והאי אין לו אויר: וטמאות במשא הזב. בטומאת היסט שאם נתטלטלו או נתנענעו ממש’ הזב. טמאים אף על פי שאין להם אויר: מפני שלא נגמרה מלאכתן. דחתיכה שחוטבין אותן באמצען זו היא גמר מלאכתן ואין הלכה כר”א בר צדוק. אלא לבונן בכבשן הוא גמר מלאכתן הלכך מיטמאות במשא הזב אפילו קודם שחלקן: ו מלילות. שבולים שלא בשלו כל צרכן וטוענן באבנים ומשקה זב מהן וטובל בו: יגמור. מאחר שרסקן וכתתן מערב שבת. יגמור ויאכל בשבת. ולא דמי למשקים שזבו שאסורין גזירה שמא יסחוט. דהבא אפילו יסחוט ליבא איסורא דאורייתא. משום דמשקים אתו ממילא: לא יגמור. כדי לאכול לאחר שקדש היום. דאסורין כשאר משקים שזבו. והלכה כר’ ישמעאל: ז עיר של זהב. עטרת זהב עשויה כמין עיר צורת ירושלים. ולא היישינן דלמא שלפא ומחויא ואתיא לאתויי ארבע אמות ברשות הרבים: ומפריחי יונים. מין ממיני השחוק אם תקדים יונתך ליונתי אתן לך כך וכך. פי’ אחר שמגדל יונה מלומדת להביא יונים לבית בעליה ויש בהן גזל משום דרכי שלום. ולא

as decoys to lure away other pigeons]. And one in the name of Rabbi Yehoshua: If there was a [dead] creeping thing (see Leviticus 11:29) in the mouth of a weasel when it walked over loaves of *terumah*, and it is doubtful whether it [the creeping thing] touched them or whether it did not touch them, the doubtful remain clean [for any doubt regarding a moving defilement is regarded as clean]. (8) Rabbi Akiva stated three things; regarding two, they agreed with him, and concerning one, they disagreed with

him. In reference to a lime burner's sandal [meant only for the protection of burning his feet from the lime, but not for walking], that it is liable to become unclean from *midras* uncleanness [as do shoes]; and about the remains of a [broken earthenware] oven [that stood on the floor, and that became unclean while still whole], that they must be four [*amot* high in order to retain the uncleanness; but if less, they become clean, like the fragments of a broken vessel], while they used to say, Three, and they [now] agreed with him. And about one thing they disagreed with him: about a stool from which two of its covering-boards, one next to the other [which form the seat], had been removed, which Rabbi Akiva pronounces liable to [*midras*] uncleanness [since the chair may still support within it, fruit], but the Sages declare not liable to uncleanness [since it can no longer support someone sitting on it, it is considered a broken vessel]. (9) He used to say, The father transmits to his son comeliness, strength, wealth, wisdom, and years [i.e., long life] and the [reward for actions performed by a] number of generations preceding him [there are times, when the Holy One, blessed be He, promises to give a reward to his seed to the third or fourth generation], that he shall become their appointed end, for it is said, "Calling the generations

ואחד משום רבי יהושע, השריך בפי חלדה ומהלקת על גבי כפרות של תרומה, ספק נגע ספק לא נגע, ספקו טהור: ח שלשה דברים אמר רבי עקיבא, על שנים הודו לו ועל אחד לא הודו לו. על סנדל של סידים, שהוא טמא מדרס, ועל שירי תנור ארבעה. שהיו אמרים שלשה. והודו לו. ועל אחד לא הודו לו, על כסא שנטלו שנים מחפוייו זה בצד זה, שרבי עקיבא מטמא וחכמים מטהרין: ט הוא היה אומר, האב זוכה לבן, בנוי, ובכתי, ובעשר, ובחכמה, ובשנים, ובמספר הדורות לפניו והוא הקץ, שנאמר

רבנו עובדיה מברטנורא

גזל גמור: ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור. משום דטומאה עוברת היא ואינה נחה במקום. הלכך ספיקו טהור ואפילו ברשות היחיד: ח סנדל של סיידין. מנעול של עץ שנועלין ברגליהם המתעסקים בסיד להגן על רגליהם שלא ישרפו בסיד ואם נעל אותו הזב טמא מדרס: ועל שירי תנור ארבעה. אם היה גדול הרבה ונטמא. ואחר כך נשבר. לא נטהר עד שלא יהיה בשבריו גבוה ארבעה. ולעולם שבריו מקבלים טומאה כאילו היה שלם. עד שיהיה השבר פחות מגובה ארבעה. וסתם תנור שבמשנה עשוי כמין קדירה גדולה שאין לה שוליים ומחברין אותו בטיט על גבי קרקע. ורצפת הקרקע היא תחתיתו של תנור: שנים מחפוייו. מן הלוחות העשויות למושב: שרבי עקיבא מטמא. דסבר אף על פי שאינו ראוי לשיבה הוא ראוי לקבל רמונים וטמא משום כלי קבול: וחכמים מטהרין. דסברי הואיל ועיקרו לשיבה עביד ולא לבית קבול. כיון שנתבטל העיקר שבעבורו נעשה נתבטל הטפלה ואינו מטמא אפילו משום כלי קבול והלכה כחכמים: ט האב זוכה לבן וכו'. לפי שקרוב טבע הבן להיו דומה לטבע האב והנוי. והכתי. והחכמה. והשנים. אדם זוכה בהן מתחלת יצירתו כפי טבעו. והעושר אדם מורישו לבנו. וחכמה דאמרינן הכא היא הסברא הישרה והיא באדם כפי טבעו. והשנים. אריכות הימים. ול"ב שאם אדם זוכה הויין ליה בנים נאים בעלי כח בעלי חכמה עשירים ומאריכי ימים: ובמספר הדורות לפניו. פעמים שהקדוש ברוך הוא מבטיח לאב לעשות טובה לזרעו לדור שלישי או לדור רביעי. והאב זוכה לאותו הדור שתהא להם אותה הטובה. והוא הקץ שקצב הקדוש ברוך הוא לאותו דבר שיהיה לזמן פלוני ולדור פלוני כמו ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה ודור רביעי ישובו ונהה הרי מספר הדורות

from the beginning.” (Isaiah 41:4) Although it is said, “And shall serve them, and they shall afflict them four hundred years,” (Genesis 15:13) it is also said, “And in the fourth generation they shall return back here, again.” (ibid. verse 16) (10) He also used to say, There are five things [that last] twelve months: the judgment of the generation of the Flood [continued] twelve months [compare Genesis 7:11 with 8:14]; the judgment of Iyov [continued] twelve months [“Months of emptiness” (Job 7:3) is interpreted as meaning a full twelve months]; the judgment of the Egyptians [continued] twelve months [the events in Exodus 4:12 took place in the month of Iyar, while the Exodus took place twelve months later, in Nisan]; The judgment of Gog and Magog (see Ezekiel 38:2) in the time to come [will continue] twelve months; the judgment of the wicked in Gehinom [continues] twelve months, as it is said, “And it will be from one month until its [same] month” [Isaiah 66:23 combined with the following verse, verse 24]. Rabbi Yochanan ben Nuri says, [As long as] from Passover to Shavuot [49 days], for it is said, “And from one Sabbath until its [next] Sabbath” [the Festival is also called “Sabbath”].

(ישעיה מא) קרא הדרות מראש, אף על פי שנאמר (בראשית טו) ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה, ונאמר (שם) דור רביעי שובו הנה: ? אף הוא היה אומר חמשה דברים של שנים עשר חדש. משפט דור המבול, שנים עשר חדש. משפט איוב, שנים עשר חדש. משפט המצרים, שנים עשר חדש. משפט גוג ומגוג לעתיד לבוא, שנים עשר חדש. משפט רשעים בגיהנם, שנים עשר חדש, שנאמר (ישעיה סו) והיה מדי חדש בחדשו. רבי יוחנן בן נורי אומר, מן הפסח ועד העצרת, שנאמר ומדי שבת בשבתו:

רבנו עובדיה מברטנורא

שהוא דור רביעי הוא הקץ של ארבע מאות שנה: ? שנאמר והיה מדי חדש בחדשו. כשיבא חדש באותו חדש שמת בו יצא מגיהנם. ויבא להשתחוות לפני ה': שנאמר ומדי שבת בשבתו. כלומר לאחר שיהיה בגיהנם כ"ב ימים כמו שיש מיום ראשון של פסח דאיקרי שבת דכתיב (ויקרא כג) וספרתם לכם ממחרת השבת וגו' עד עצרת שהוא ממחרת השבת השביעית יצא מגיהנם ויבא להשתחוות:

Gemara Avodah Zarah 75b

גמרא עבודה זרה דף עה:

It has been taught: They [cooking utensils purchased from a non-Jew, even after being scalded or heated white-hot] all need to be immersed in [a mikvah — ritual bath containing a minimum of] forty *se'ah*. From where is this derived? Rava said, Because Scripture states, “Everything that may withstand the fire shall you cause to go through fire, and it shall be clean.” (Numbers 31:23) Scripture [with the words, “and it shall be clean”] has here added for you [the requirement of] an additional [process of] cleansing. Bar Kappara taught, From the text, [“Nevertheless it shall be purified] with the water of separation,” (ibid.) I might have inferred that [a non-Jew's utensil] requires sprinkling [with this water] on the third and seventh day [as is done with a person defiled by a corpse], therefore the word “nevertheless” is used, the purpose

תנא וכלן צריכין טבילה בארבעים סאה מנהני מילי אמר רבא דאמר קרא (במדבר לא) כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר. הוסיף לך הכתוב טהרה אחרת. תני בר קפרא מתוך שנאמר במי גדה שומע אני שצריך הוזה שלישי ושביעי תלמוד לומר: אף

of which is to make a distinction. If that is so, what is the purpose of the words, “with the water of separation [niddah]?” It signifies water in which a *niddah* immerses [i.e., a *mikvah*]. Our Rabbis taught: If [an Israelite] purchases cooking utensils from a heathen, the unused articles are to be immersed and are then clean; as for those which were used for cold items, such as cups, jugs, and flasks, they must be rinsed and immersed and are then clean; but as for those which were used for hot items, such as boilers, kettles, and heating vessels, they must be scalded and immersed, and are then clean. Utensils used with fire, such as spits and grills, must be heated white-hot and immersed, and are then clean. If, any of these had been used [by an Israelite] before it was immersed or scalded or heated

white-hot, one authority teaches that [the contents] are prohibited, while another teaches that they are permitted. There is, however, no contradiction; for one decides according to the one who said that when [the forbidden element] imparts a worse flavor it is still prohibited, and the other, according to the one who said that when it imparts a worse flavor, it is permitted. But according to he who maintains that when it imparts a worse flavor it is permitted, in which circumstance can the prohibition of the Torah against the use [without prior cleaning] of a non-Jew's vessels apply [since at the time the prohibition was given, the Torah is speaking of the vessels of the Midianites, of which, it is assumed, that the vessels of the Midianites imparted this “worse flavor”]? Rav Chiyya the son of Rav Huna said, The Torah only forbade a utensil which had been used [by a non-Jew] that same day, since the effect is not to worsen the flavor. [Objection:] Then let [the utensils which had been used] from then onwards be permitted [without cleansing]! [Answer:] The decree was made against those which had not been used the same day [and which theoretically, do not require cleaning] on account of those which had been used the same day [as a precaution, Rabbinic law does not distinguish between the two categories].

חלק. אם כן מה תלמוד לומר במי נדה? מים שגדה טובלת בהן. הוי אומר ארבעים סאה. תגו רבנן: הלוקח כלי תשמיש מן הנכרי דברים שלא נשתמש בהן מטבילין והן טהורים דברים שגשתמש בהן על ידי צונן כגון כוסות וקיתונות וצלוחיות מדיחין ומטבילין והן טהורים. דברים שגשתמש בהן על ידי חמין כגון היורות הקומקמוסין ומחמי חמין מגעילין ומטבילין והן טהורין. דברים שגשתמש בהן על ידי האור כגון השפודין והאסקלאות מלבנן ומטבילין והן טהורין וכלן שגשתמש בהן עד שלא יטביל וּשלא יגעיל וּשלא ילבן. תני חדא אסור ותניא אידך מתר לא קשיא הא כמאן דאמר נותן טעם לפגם אסור הא כמאן דאמר נותן טעם לפגם מתר. געולי נכרים דאסור רחמנא היכי משכחת לה. אמר רב חיאי: ברה דרב הונא לא אסרה תורה אלא קדרה בת יומא דלאו נותן טעם לפגם הוא מכאן ואילך לישתרי גזירא שאינה בר יומא משום קדרה בת יומא:

זוהר אמור דף קד עא

ואמר רבי אבא. אברהם כל יומי הוה קאים בפרשת אורחין לזמנא אושפיזין ולתקנא לון פתורא השתא דמוזמנין ליה ולכלהו צדיקאי ולדוד מלכא ולא יתבין לון חולקיהון אברהם קאים מפתורא וקרי (במדבר טו) סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וכלהו סלקין אבתריה. יצחק אמר (משלי יג) ובטן רשעים תחסר. יעקב אמר (שם כג) פתך אכלת תקיאנה ושאר כל צדיקאי אמרי (ישעיה כה) כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום. דוד מלכא אמר (חסר כאן) ואשלים דינוי דבתיב (שמואל א כה) ויהי כעשרת הימים ויגוף ה' את נבל וימת מאי קא מרי בגין דדוד שאל לנבל ואתעביד ליה אושפיזא ולא בעא. ודא זמין ליה ולא יתב ליה חולקא ובאנון עשר יומין דדוד מלכא דאין עלמא אתדן עליה

ההוא בר נש דאשלים ליה ביש יתיר מנבל. אמר רבי אלעזר בגין כך אורייתא לא אמרה עליה דבר נש יתיר אלא במה דביביל דכתיב (דברים טו) איש כמתנת ידו וגו'. ולא לימא איניש איכול ואשבע וארוי בקדמיתא ומה דנישתאר אתן למסכני אלא רישא דכלא דאושפיוזין היא ואי חדי לאושפיוזין ורוי לון קדשא בריך הוא עמיה ואברקה קרי עליה (ישעיה נח) אז תתענג על ה' וגו' ויצחק קארי עליה (שם נד) כל בלי יוצר עליך לא יצלה. אמר רבי שמעון האי דוד מלכא אמר לה בגין דכל זנין דמלכא וקרבין דמלכא בידוי דדוד אתפקדו. אבל יצחק קאמר (תהלים קיב) גבור בארץ יהיה זרעו וגו'. הון ועושר בביתו וגו'. ועקב אמר (ישעיה נח) אז יבקע פשחך אורך וגו'. שאר צדיקיא אמרי (שם) ונתך ה' תמיד והשביע וגו'. דוד מלכא אמר (שם נד) כל בלי יוצר עליך לא יצלה דהא הוא על כל זניי דעלמא אתפקד. וכאח חולקיה דבר נש דוכי לכל האי וכאח חולקיהון דצדיקיא בעלמא דין ובעלמא דאתי עליהו כתיב (שם ס) ועמד בקלם צדיקים וגו'.

יוסף לחוק

Yosef Le-Chok

Ethical Teaching:

מוסר

Sha'arei Teshuvah, Page 33

שערי תשובה לרבינו יונה דף לג עא

If the one who speaks evil wants to repent, he must ask forgiveness from the one whom he has injured by the rage of his tongue. But he will not be able to recall all of them, for many are the pains that he has inflicted and the souls whom he has hurt. There are also more people than he can remember that he has besmirched. And they do not know that he has wronged them. He will be ashamed to inform them and tell them about the evil he did to them. He strikes without the blow being known. This idea is expressed by the verse, "What will it give you and what will it add for you, deceitful tongue? Sharpened arrows of the warrior." (Psalms 120:3) The reason that slanderous gossip is compared to an arrow is that an archer often shoots his arrows at a person, without that person being aware who shot him. Another reason why slanderous gossip is compared to an arrow is that if a man draws a sword, but is moved to mercy toward his would-be victim when he pleads with him, he can still return his sword to its sheath. This is not the case with one who shoots an arrow; it is no longer in his power to retrieve it. The same is true of one who speaks evil; once the word escapes his mouth, he cannot rectify the matter. Sometimes, he may speak about some blemish in a family, and will harm the generations that follow after him. He cannot attain forgiveness for this. For this reason the Sages, of blessed memory,

אם ישוב בעל הלשון בתשובה צריך לבקש מחילה לאשר מוצק לו מזעם לשונו והוא לא יזכר מספר כלם כי רבים מכאובים הכאיב וכמה נפשות הדאיב. גם רבים מאשר זכר כי אותם עבר והם לא ידעו כי הדיח עליהם את הרע יתבייש להודיעם ולגלות אזנן על אשר גמלם רעה כי הוא מכה ואין מכתו ידועה בענין שנאמר (תהלים קב) מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה חצי גבור שנונים. על כן נמשל לשון הרע לחץ, כי המושך בקשת פעמים רבות ישלח חציו באדם ולא נודע מי הפהו. ועוד על ענין אחר נמשל לחץ כי שולף החרב אם נכמרו רחמיו על האדם בהתחננו אליו ישיב חרבו אל נדנה לא כן זורק החץ כי אין בידו להשיבו כן בעל לשון הרע אחר אשר יצא הדבר מפיו לא יוכל לתקן. ופעמים שידבר על פגם משפחה והזיק אל הדורות הבאים אחריו ולא תגיע אליו מחילה מזה. על כן אמרו

said, that one who speaks about a blemish in a family can never achieve atonement. And a person who sends forth his tongue will also speak about the holiest people on earth, for is there anyone who is not subjected to his constant evil? They, of blessed memory, have already said, that a heretic [a category that includes those who mock Torah scholars] has no share in the world to come, may God save us.

זכרוֹנָם לְבִרְכָה כִּי הַמְדַבֵּר בְּפִגְם מִשְׁפָּחָה אֵין לוֹ כְּפִרָּה עוֹלָמִים. וְהִנֵּה הַמְשַׁלַּח לְשׁוֹנוֹ גַּם עַל הַקְּדוּשִׁים אֲשֶׁר בְּאָרֶץ הַקְּדוּשָׁה יְדַבֵּר כִּי עַל מִי לֹא עֵבְרָה רַעְתּוֹ הַמְּיָד. וְכָבֵר אָמְרוּ וְזִכְרוֹנָם לְבִרְכָה כִּי הָאֶפִיקוֹרוֹס אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא ה' יַצִּילֵנוּ:

Practical Law:

Rambam, Laws of Blessings, Chapter 7

הלכה

הרמב"ם הלכות ברכות פרק ז

(1) When they have finished eating, the table is removed and the [floor of the] area where they ate is swept. [Only] afterwards may they wash their hands [letting the water fall to the ground], lest they have left there crumbs that are the size of an olive, on which it is forbidden to step and over which it is forbidden to wash [and therefore, the floor is swept prior to their washing]. But it is permissible to actively destroy crumbs that are less than the size of an olive. (2) When the water for washing is brought, whoever recites the blessing after the meal is the one who washes his hands first, so that the most eminent should not sit with his hands dirty until someone else has washed. The other diners

א גָּמְרוּ מִלְּאֹכַל מִסְלָקִין אֶת הַשְּׁלַחַן וּמְכַבְּדִין אֶת הַמָּקוֹם שֶׁאָכְלוּ בוֹ וְאַחַר כֵּן נוֹטְלִין אֶת יְדֵיהֶם שְׂמֵא יִשְׁיִירוּ שֵׁם פְּרוּרִין שֵׁישׁ בְּהֵן כְּבִית שְׂאִסוֹר לְהֵלֵךְ בְּהֵן וְלִרְחוֹץ עֲלֵיהֶם אָבֵל פְּרוּרִין שְׂאִין בְּהֵן כְּבִית מִתֵּר לְאַבְדֵן בִּיד: ב הַבִּיאוּ לְהֵן מִים לְנִטְיֵלָה כֹּל שֶׁמְבַרֵךְ בְּרַכַּת הַמְּזוּזָן הוּא נוֹטֵל יָדָיו תַּחֲלָה. ג כִּי שֶׁלֹא יֵשֵׁב הַגְּדוֹל וְיָדָיו מְזוּהָמוֹת. עַד שֶׁיִּטֵּל אַחַר. וּשְׂאֵר הַסּוֹעֲדִין נוֹטְלִין יָדָן בְּסוֹף זֶה אַחַר זֶה. וְאֵין מְכַבְּדִין בְּדַבֵּר זֶה שְׂאִין מְכַבְּדִין בְּיָדִים מְזוּהָמוֹת וְלֹא בְּגָשְׁרִים וְלֹא בְּדַרְכִּים. אֶלֶּא בִּפְתַח הַרְּאִי לְמְזוּזָה וּבִשְׁעַת כְּנִיסָה: ג גָּמְרוּ לְטַל יְדֵיהֶן וּנְגַבּוּ יְדֵיהֶן וּבְרָכוּ בְּרַכַּת הַמְּזוּזָן וְהִבִּיאוּ אֶת הַמְּגַמֵּר. מִי שֶׁבֵרַךְ בְּרַכַּת הַמְּזוּזָן הוּא מְבַרֵךְ עַל הַמְּגַמֵּר וְכֹלֵן עוֹנִין אָמֵן:

wash their hands afterwards, one after another. Honor is not given in this matter, for one does not give honor concerning dirty hands, not at bridges, nor on roads, but only at a doorway that is suitable for a *mezuzah* and at the time when one enters. (3) When they have finished washing their hands, they dry their hands and recite the blessing after the meal, after which the fragrant spices are brought. Whoever recited the blessing after the meal is the one who recites the blessing on the spices, and everyone answers Amen.

BERAKHA FOR THURSDAY

וזאת הברכה ליום חמישי

TORAH

תורה

כיוון בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד ה דמילוי הה אחרונה דשם ב"ן לקנות הארת רוח משבת הבאה

כב וּלְדָן אָמַר דָּן תְּקִיף כְּגוֹר

חמישי כב וּלְדָן אָמַר דָּן גּוֹר אַרְיָה יִזְנֵק

(22) And of Dan he said: Dan is a young lion, drawing water from the Bashan.